
O přístupu k dějinám

Tomáš Avramov

V lidské společnosti dochází k mnoha jevům a dějům, a chceme-li je vysvětlit, „přijít jim na kloub“, hledáme li původce a příčiny. Dojde-li například ke zločinu, hledá se pachatel a u něj se dále hledá motiv, vnitřní rozpoložení, které vedlo k činu. Je zajímavé, že při výkladu se lidé často spokojí s výkladem vnějších událostí, které na sebe jaksi navazují a vytvářejí podmínky, z nichž je vyvozována následnost dalších událostí, avšak praví pachatelé a pravé příčiny zůstávají nepovšimnuty. Jestli bychom chtěli použít příhodné přirovnání, pak by to bylo třeba takové fotbalové utkání: můžeme popisovat jednotlivé akce, jak jedna přihrávka vede ke gólové situaci, pod jeden faul vede k rozehrávce a ta následně rozpoutá akci, při níž je hráč faulován v pokutovém území, takže je nařízena penalta atd. A takto máme hezký obraz fotbalového zápasu. Jestliže však chceme lépe pochopit širší skutečnost byť jednoho jediného zápasu, musíme prostudovat pravidla fotbalu, poznat taktiku jednotlivých týmů, formu hráčů, jejich mentalitu, strategii trenéra, úlohu sudího, a to jsme pořád ještě v blízkém okruhu tématu (a nemluvíme o fyzikálních, matematických či geometrických zákonitostech pohybu). Kdybychom chtěli jít dále, prostudujeme život hráčů, jejich nadání, jejich pohnutky pro fotbal a totéž u trenérů. Prostudujeme historii týmů, historii změn pravidel celé hry, až se dostaneme k začátkům fotbalu, ke chvílím, kdy vznikl, kdy se v duších určitých jednotlivců objevovaly nápady a myšlenky, jak bude vypadat nová týmová hra. A i na tyto myšlenky a nápady mělo

vliv duchovně-duševní rozpoložení jejich nositelů, měly na ně vliv atmosféra, duch doby a ve skutečně širokém, jasném, objektivním pohledu se při tomto vysledování příčin dostaneme až k existenci a práci duchovních hierarchií, inteligencí a mocností, které utvářejí nejen dějiny lidské společnosti, ale světy vůbec. Je třeba říci, že v dějinách a jejich popisu často postupujeme právě tak, jako kdybychom popisovali pouze fotbalový zápas s jeho jednotlivými na sebe navazujícími akcemi, ale do širších souvislostí a vysvětlování skutečných příčin a hybatelů se ve skutečnosti nepouštíme (čest výjimkám!).

V následujících přednáškách se k historii přistupuje v širších souvislostech a poukazuje se alespoň na některé vzdálenější hybatele a příčiny. Poukazuje se zde také na roli duchovních škol a starověkých mystérií, ze kterých se v mnoha případech vyvinula různá institucionalizovaná náboženství; proto se v takovém výkladu dějin na náboženství často odkazuje. Už jen proto, že náboženství a jeho duchovní obsahy byly pro lidskou společnost a její vývoj neoddělitelnou a přirozenou součástí. Dá se říci, že teprve od konce středověku můžeme mluvit o oddělení náboženství a jeho obsahů od rozumového poznávání světa kolem sebe. Obsahy náboženství, skutečné duchovní obsahy, odstoupily z lidské zkušenosti, staly se součástí víry (například Lutherovo „víra a Písmo“) a lidská zkušenost sestávala nejvíce ze smyslového poznávání světa a jeho rozumového výkladu a využití. Dříve však bylo pro lidi mnohem běžnější zažívat ve vlastní zkušenosti alespoň odlesky duchovních, reálně duchovních světů, na jejichž poznání stály různé duchovní, zasvěcenecké školy a z nich vyvinutá náboženství.

Ve školách máme lidské vědění rozdělené do jednotlivých předmětů, to ovšem neodpovídá lidské zkušenosti - ani zkušenosti jednotlivce, ani lidstva jako celku. Život se skládá ze všech těch jednotlivostí, a také obráceně,

všechny ty jednotlivosti a různé obory vyvstávají ze života jako celku. Vyjímát z toho něco pouze vědeckého nebo pouze náboženského vlastně neodpovídá životu. Pokud však máme tato odvětví lidské zkušenosti zhruba charakterizovat, pak můžeme říci, že věda si udržuje spíše odstup, snaží se na věci dívat s nadhledem a zkoumat je. Náboženství je naproti tomu založené na vztazích, emocích a zažívání skutečností srdcem. Obojí je neodmyslitelnou součástí života.

A teď zpět k dějinám a náboženství. Dříve, hlavně v dobách předkřesťanských, byla tedy „spouštěčem“ kultur, vědění a společenských forem takzvaná mysterijní centra, kde zasvěcenci a mudrcové předávali lidem různé impulzy moudrosti, různé vědomosti a schopnosti. A co jsou ve skutečnosti náboženství? Jsou to tyto impulzy, ovšem již v deformované, omezené formě. Co bylo obsahem mystérií v Egyptě a Babylónu? Velmi zjednodušeně řečeno, kromě práce se zemřelými to byla také matematika, geometrie a astronomie s astrologií. Obsahem mystérií indických byl vedle popisu různých vesmírných zákonitostí a cyklů též pohled na uzpůsobení člověka jako ducha, duše a těla, kdy byly různé orgány a struktury člověka přeneseny do pojetí společnosti v takzvaných kastách. Indové dali také světu nejvypracovanější gramatiku, gramatiku sanskrtu, na kterou navazují všechny indoevropské jazyky. Obsahem mystérií řeckých byla logika, matematika, hudba, výklad světa v mnoha úrovních a také svobodnější společenské uzpůsobení. Obsahem židovství bylo sebevědomí člověka, pocit „Já jsem“ a také znalost o neviditelných světech. A obsahem křesťanství byl pohled na člověka jako sebe-vědomého a svobodného příslušníka společenství mezi Bohem (a neviditelným světem) a lidmi navzájem. A ještě si k tomu přidejme důležité jedince, kteří vycházeli z mystérií nadaní určitou vlastností či schopností, kterou do té doby lidstvo neznalo, a jejich prostřednictvím byla do lidstva

vložena (indičtí mudrcové, Gilgameš, Hermes, Abrahám, Buddha, Pythagorás, sv. Pavel atd.).

A co z toho zbylo v náboženstvích či v dnešním slovu smyslu náboženských kulturách, které se z mystérií vyvinuly? Opět zjednodušeně a záměrně spíše negativně řečeno, v Egyptě kult mrtvých spojený s jejich mumifikací, která vedla k magickému ovládnutí společnosti. Babylón vedl k počtářství majetku a postupně k růstu mamonu. Indové si nějakou moudrost ponechali u mudrců, kteří se stranili lidí, jinak ale kasty zrudně přerostly v dědičný systém omezující lidskou svobodu a tvořivost. Řecko se přelilo v byrokratický Řím a v bezuzdnou pochybovačnou morálku a uctívání model. Židovství své impulzy mylně pochopilo jako pouze svou vyvolenost. A křesťanství? To vidíme v Evropě kolem nás. Nejsvobodnější pojetí člověka jako božské bytosti ustoupilo do pozadí a objevil se diktát papežství, boj o moc a pozici instituce a božství bylo dokonce z člověka církví „odebráno“, člověk je podle církve hříšný, bezbožný. Takže můžeme vidět, jak se obsahy mystérií, bez kterých by vůbec nebyl vývoj, postupně zdeformovaly a z velkých darů se mohly stát i velké překážky.

Školy mystérií a zasvěcení ve své nejčistší podobě v sobě nesly živé poznání a vědění, živý a čerstvý život, kdežto z nich vyrostlé společenské formy (náboženství, církve, vlády, soudy atd.) jsou postavené více či méně na víře, autoritě, moci, institučním řízení a setrvačnosti.

Výklad dějin v následujících přednáškách je postaven na tomto vědění, že lidstvo objevuje - či je mu dávána - moudrost a různé schopnosti, což má potom za následek utváření společnosti, utváření vývoje a toho, co nazýváme dějinami. Potom vždy zase to, co bylo vytvořeno, „zestárne“, takto zestárlé má určitý vliv, vytváří podmínky a do toho zase přicházejí nové impulzy. Budeme si tedy povídat o těchto různých vlivech a impulzech a jejich působení na dějiny.